

**СТАНОВЛЕННЯ ЛІЦЕЮ В ЛІГНИЦІ: КОНТЕКСТ РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА В ПОЛЬЩІ**

УДК 37.018 (438+477)(091)“19/20”

*Леся Шагала, старший викладач кафедри германських мов і перекладознавства
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

**СТАНОВЛЕННЯ ЛІЦЕЮ В ЛІГНИЦІ: КОНТЕКСТ РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА В ПОЛЬЩІ**

У статті висвітлено етапи становлення Комплексу загальноосвітніх шкіл у Лігниці, який представляє українське шкільництво у Польщі. Окреслено освітні здобутки та напрямки виховної діяльності закладу в умовах полікультурного середовища.

Ключові слова: українське шкільництво, полікультурне середовище, українська ідентичність, національна меншина.

Літ. 9.

*Lesia Shahala, старший преподаватель кафедры германских языков и переводоведения
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко*

**СТАНОВЛЕНИЕ ЛИЦЕЯ В ЛИГНИЦЕ: КОНТЕКСТ РАЗВИТИЯ
УКРАИНСКОГО ШКОЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В ПОЛЬШЕ**

В статье освещены этапы становления Комплекса общеобразовательных школ в Лигнице, который представляет украинское школьное обучение в Польше. Определены образовательные достижения и направления воспитательной деятельности учреждения в условиях поликультурной среды.

Ключевые слова: украинское школьное обучение, поликультурная среда, украинская идентичность, национальное меньшинство.

*Lesia Shahala, Senior Lecturer of Germanic Languages and Translation Department of
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko*

**FORMATION OF THE LYCEUM IN LEGNICA: THE CONTEXT OF THE
DEVELOPMENT OF UKRAINIAN SCHOOLING IN POLAND**

The article deals with the stages of the formation of the Complex of general education schools in Legnica, which represents Ukrainian schooling in Poland. Its educational achievements and the aspects of the lyceum's activity concerned with the pupils' upbringing in the conditions of the multicultural surrounding are outlined.

Keywords: Ukrainian schooling, multicultural national surrounding, Ukrainian identity, national minority.

Постановка проблеми. Система українського шкільництва у Польщі реалізується відповідно до Розпоряджень Міністерства національної освіти Польщі, Закону про національні та етнічні меншини. Проблема шкільництва в інонаціональному / полікультурному середовищі є актуальною, оскільки “україномовне” шкільництво [6] забезпечує учням української меншин можливість збереження національної ідентичності. У цьому зв'язку в середовищі домінуючого етносу мовна освіта стає основою національного виховання, формування національного світогляду.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми польських освітніх реалій у Польщі, досягнень і перспектив українсько-польської науково-педагогічної співпраці представлені у публікаціях Ф. Андрушкевича, А. Василюк, С. Громова, С. Деркач, С. Лісової, Н. Ничкало, А. Савиної, Л. Ткаченко, М. Чепіль та ін. Загальнотеоретичні питання стосовно українського шкільництва за

межами України, у тім числі Польщі, були предметом досліджень таких українських і польських вчених як М. Євтух, В. Кемінь, А. Бжезінська, Е. Гавел-Луга, М.-Й. Жміхровська, В. Койс, Б. Кулка, С. Мешальські, С. Нікіторовіч, З. Ясінські.

З-поміж широкого спектру напрямів функціонування закордонного українського шкільництва особливої уваги заслуговує аспект засвоєння педагогічного досвіду, набутого передусім в освітніх комплексах.

Метою пропонованої статті ставиться окреслення основних досягнень учнівсько-педагогічного колективу Комплексу загальноосвітніх шкіл № 4 імені Богдана-Ігоря Антоновича у місті Лігниця за період його функціонування та оцінка його внеску в освітній потенціал українського шкільництва у Польщі.

Виклад основного матеріалу. У Польщі сучасне шкільництво української громади представлено п'ятьма комплексами шкіл (м. Білий

СТАНОВЛЕННЯ ЛІЦЕЮ В ЛІГНИЦІ: КОНТЕКСТ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА В ПОЛЬЩІ

Бір, Бартошиці, Ґурово-Ілавецьке, Лігниця, Перемишль) та міжшкільними групами вивчення української мови. Серед них уже більше як півстоліття Комплекс загальноосвітніх шкіл №4 у Лігниці займає достойне місце.

У 2012 р. виповнилося 55 літ Комплексу шкіл ім. Богдана-Ігоря Антонича у місті Лігниця. Він став правонаступником IV Загальноосвітнього ліцею, заснованого в 1957 році. Його заслуги в історії українського шкільництва в Польщі – особливі.

Через відсутність окремого приміщення для занять з 1 вересня 1957 р. заклад почав працювати у Золоторії, де у першому класі навчалось 22 учні. Українські класи займалися у місцевому загальноосвітньому ліцеї до 1960 року. Рішенням Вроцлавської кураторії освіти класи з українською мовою навчання перенесено до Лігниці у початкову школу № 7, що обслуговувала дітей єврейської національної меншини. У 1962 р. установа стала ІУ Загальноосвітнім ліцеєм з українською мовою навчання [3, 12]. Тривалий час у школі відчувався брак предметних кабінетів, гімнастичного залу, спортивної площадки. У гуртожитку учні проживали по 10 – 20 осіб в одній кімнаті. У вересні 1993 школа отримала нові приміщення. З 1998 року навчальний заклад працює як комплекс: гімназія та загальноосвітній ліцей [5, 125].

Лігницький ліцей, за оцінкою Петра Тими, голови Об'єднання українців у Польщі (ОУП), відомого історика й публіциста, а до того ж і випускника ліцею (випуск 1985 року), – це “український освітній феномен у Польщі” [8, 82]. На даний час школа налічує 1700 випускників, які “стали основою нинішньої української інтелігенції в Польщі, а навіть у світі” [4, 1].

Підтвердження цього факту – в особистостях, які навчалися у стінах ліцею. Серед них два депутати польського сейму, церковні ієрархи та священники різних конфесій, громадські діячі, історики, журналісти, юристи, лікарі, менеджери, фахівці різних спеціальностей. Слід відзначити той факт, що ліцей сприяв становленню передусім вчительських кадрів з-поміж чисельної групи випускників. Без перебільшення можна стверджувати: випускники ліцеїв з українською мовою навчання і, чи не в останню чергу, Лігницького навчально-виховного закладу, формували й формують обличчя української національної меншини в Польщі. Варто назвати таких вихованців Лігницького ліцею, як Володимир Юшак, єпископ Вроцлавсько-Ґданської єпархії УГКЦ; о. Ігор Гарасим, протоігумен Чину Святого Василя Великого; Володимир Канюк, православний священник, декан; о. Петро Баран,

священик, декан УГКЦ, активний діяч в організації “Пласт”; о. Дмитро Гарасим, священник, декан УГКЦ; проф. Володимир Мокрий, засновник кафедри українознавства Ягеллонського університету, голова Фондусу Володимира у Кракові, колишній депутат Сейму РП, діяч польського руху “Солидарність”; Мирослав Чех, відомий журналіст, співробітник видання “Газета виборча”, колишній депутат Сейму РП, активіст українського студентського руху 1980-х рр., активний член ОУП; професор, д-р історичних наук Роман Дрозд, вчений-історик, автор ґрунтовних монографічних праць про життя української спільноти в Польщі, ректор Поморської педагогічної академії, голова Українського історичного товариства, активіст ОУП; д-р історичних наук Ігор Галаґіда, вчений-історик, співробітник Інституту національної пам'яті (ІНП) та Ґданського університету, автор численних публікацій з історії українців Польщі; д-р історичних наук Ярослав Сирник, вчений-історик, працівник ІНП та Вроцлавського університету, активіст СУНМ (Союзу української незалежної молоді), а також ОУП; Стефанія Лайкош, українка, член Головної управи ОУП, голова видавництва “Тирса”; Ярослав Вуйцік, диригент хору “Журавлі” й перемишльського церковного хору; Ярослав Левків, диригент хору ім. М. Березовського; Марія Туцька, відомий культурно-освітній діяч, вчитель Комплексу шкіл імені Маркіяна Шашкевича у Перемишлі, депутат Ради міста Перемишль, громадський діяч ОУП; Стефан Колосівський, відомий юрист, суддя Найвищого суду, активіст як УСКТ, так і ОУП; Степан Мігус, журналіст регіональної преси, радіо та тижневика “Наше слово”, громадський діяч як УСКТ, так і ОУП; Ярослав Пристащ, головний редактор тижневика “Наше слово”; Роман-Ілля Дрозд, талановитий музикознавець, композитор; Андрій Олійник – музикант гурту LemON; о. Ігор Юрій Старинський, культурний діяч, керівник лемківського ансамблю “Кичера”; Анна Дубець, диригент, культурний діяч на Лемківщині; Андрій Путько, хореограф; Андрій Комар, економіст, громадський діяч ОУП; Марко Сирник, спеціаліст з питань освіти, головний редактор журналу “Рідна мова”, діяч ОУП та Українського вчительського товариства; Іван Сирник, громадський діяч ОУП, нагороджений Президентом РП за сприяння співпраці національних меншин; Богдан Гук, одержимий журналіст, публіцист, автор численних статей і книжкових видань на тему минулого українців Польщі, багаторічний співробітник тижневика “Наше слово”; Лідія Стефанівська, літературознавець, викладач Варшавського

СТАНОВЛЕННЯ ЛІЦЕЮ В ЛІГНИЦІ: КОНТЕКСТ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА В ПОЛЬЩІ

університету, докторант Гарвардського університету, працівник канцелярії президента Леха Качинського та, до речі, дочка відомого лемківського поета Павла Стефанівського; Степан Бень, довголітній вчитель школи в Банях-Мазурських; Роман Галан, відомий журналіст, редактор газети "Гомін", низки книжкових видань, викладач Християнської теологічної академії у Варшаві; Анна Демай, журналіст Радіо "Вроцлав"; Єва Рибалт, викладач Люблінського університету, ініціаторка українсько-польського культурного діалогу. І цей перелік можна продовжувати. Названі особи відіграли велику роль в багатьох ділянках як духовного, так і матеріального життя. Якщо вести мову про становлення українсько-польського діалогу, то випускники Лігницького ліцею вписали в історію українсько-польських культурних взаємодій окрему сторінку. За оцінкою Петра Тими, йдеться про своєрідну "лігницьку школу", представники якої відстоюють місце цих відносин і примножують традиції.

У стінах Лігницького ліцею працювали такі харизматичні педагоги, як Марія Павенцька, Ірина Снігур, Іван Співак, Іван Олійник, Олена Калитка, Богдан Калитка, Іван Шумада. Вони підняли престиж цього вагомого освітнього осередку. Ірина Снігур явила талант вмілього організатора навчально-виховного процесу, будучи директором ліцею; Іван Співак заслужив добру славу як вчитель-україніст, який спричинився до зміцнення української ідентичності серед представників української національної меншини у Польщі загалом. Від 2006/2007 н.р. директором Комплексу загальноосвітніх шкіл № 4 ім. Богдана Ігоря Антонича є Ганна Гаврильчак-Маланьчак, яка активно впроваджує нові інноваційні технології в навчальний процес, зберігаючи й продовжуючи добрі традиції своїх попередників.

Зазначимо: ані в Лігниці, ані в її околицях до 1947 року українців не було; вони сюди потрапили внаслідок акції "Вісла". У цьому місті перебували численні підрозділи й структури Північної групи військ армії СРСР. У нових умовах, коли були зруйновані громадські установи такого типу, як "Рідна школа" та "Просвіта", роль довоєнної національної школи взяли на себе державні культурно-освітні заклади, де навчали української мови, зокрема, початкова школа в Білому Борі, відповідні класи ліцею в Гурово-Ілавецькому та Перемишлі, початкова школа у Банях-Мазурських, педагогічний ліцей в Бартошицях. Щодо Лігницького ліцею, Петро Тима зазначає, що "основний контингент учнів набирався з жителів сіл, малих містечок" [8, 85]. Польські школи не могли прийняти усіх бажаючих у класи

з українською мовою навчання, тому до ліцею від початку його існування приходила молодь з північних і західних земель. Так, у 1969–1970 н. р. 54 учні із 112 було з віддалених воєводств [2, 8]. У північно-західній частині Польщі утворилося чимало переселенських осередків. У родинах, де зберігалися українські традиції, батьки прагнули дати освіту своїм дітям [9, 57–58].

Примітною рисою Лігницького ліцею була переємність трьох-чотирьох поколінь, що й притримувало чи послаблювало гостроту асиміляційного процесу.

За переконливим твердженням Петра Тими, освітній заклад у місті Лігниця був "установою національного буття... Школа була предметом гордості, а також турботи усіх, хто розумів, що без освічених кадрів українська меншина приречена на загибель" [8, 87]. Ці спогади випускника Лігницького ліцею характерні тим, що вони можуть служити певним дороговказом стосовно пошуку відповіді на питання: яким чином працювати вчителів з учнями, щоб досягти успіху на рівні взаємодії "навчитель-наставник", одного боку, й "учень-вихованець" – з іншого. Педагоги прищеплювали своїм вихованцям почуття любові "до свого" та адекватного розуміння сполучки – "до інакшого".

У ліцеї набула широкої практики організація конкретної, цілеспрямованої діяльності з боку розгалуженої сітки гуртків, зокрема, гуртка рідної мови, художньо-мистецьких гуртків. Вони утверджували мотивацію в учнів бути заангажованими в суспільно-громадському житті. Звідси – висновок: ліцей у м. Лігниця виконував багаторівневі функції, у т.ч. передусім – освітню та виховну.

Професор Ярослав Грицковян, один із визначних носіїв українського шкільництва в Польщі, наголошує на тому, що навчання, вивчення рідної мови, необхідно пов'язувати з національним вихованням. Українські школи довели доцільність цього своїм довголітнім існуванням та активною участю дітей у житті громад. Адже "громадська робота в умовах національних меншин має розбуджувати в дітях почуття відповідальності за свою спільноту, почуття, яке єдине підготовляє здоровий ґрунт для її майбутності" [1, 10].

Суттєву шкоду приніс початок 80-х років, коли молодь масово емігрувала з Польщі, зокрема, в Канаду та США. За підрахунками Мирослава Іваника, який закінчив навчання в ліцеї 1975 року, тільки в Північній Америці перебуває 120–130 випускників ліцею [8]. Вони належать до організацій (Об'єднання українців "Закерзоння",

СТАНОВЛЕННЯ ЛІЦЕЮ В ЛІГНИЦІ: КОНТЕКСТ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА В ПОЛЬЩІ

Об'єднання лемків Канади, Ліга українців Канади, Наукове товариство ім. Шевченка, Українсько-Канадський дослідно-документаційний центр), у рамках яких здійснюють різноманітні акції культурно-освітнього характеру. З-поміж найбільш активних Мирослав Іваник виокремлює таких випускників ліцею, як Євген Ладна, Стефанія Ладна (з дому Мричко), Аля Гавриляк (Лукачик), Аня Ганківська (Лукачик), Богдан Дуда, о. Іван Труш, Богдан Колач, Ада Шляхтич (Назарович), Данило Шляхтич, Галина Цеховська, Івона Коваль (Дацюк), Дана Петрик (Вінницька), Юрко Домбровський, Маріка Табака (Кушель), Влодко Табака, Влодко Грицик, Марійка Яцила (Іваник), Ірена Прядка, Марійка Біліца (Мадзелян), о. Богдан Борівець, Іван Шиманський, Стефан Качмар, Норберт Іван, Дана Іваник (Ладна). По-різному склалася їхня доля. Вони живуть в Торонто, Міссісага, Едмонтон, Вінніпег. Зрозуміло, їхня відсутність зримо послабила продуктивність української національної меншини в Польщі. Адже зовнішня еміграція негативно позначилася на представниках еміграції внутрішнього характеру, коли має місце колонізація як тенденція, що фіксує факт асиміляції.

Пожвавлення діяльності українських освітніх осередків припадає на початок 90-х рр. [9, 98 – 101]. Велика роль у розвитку українського шкільництва належить Українському вчительському товариству (УВТ), заснованому у 1991 р., яке очолив Ярослав Грицковян. Одним з його головних завдань ставиться освітньо-виховна робота серед української громади в Польщі [9, 103].

Окремо слід відзначити високий рівень навчання в українських школах, Серед них і Комплекс шкіл у місті Лігниця.

У 2008 р. Окружні екзаменаційні комісії оприлюднили для широкого загалу результати зовнішнього оцінювання знань учнів усіх шкіл Польщі. У 2007 – 2008 н. р. учні гімназії у Лігниці показали результат, який в оціночній шкалі вважається високим і у числовому вираженні відповідає 29,3 – 32,0 балам (нижній та верхній показники відповідно) із предметів математично-природничої частини. Для порівняння можна сказати, що ці ж показники характеризують навчання у гімназіях Перемишля та Білого Бору. Із предметів гуманітарного циклу лігницькі учні отримали 35,4 – 39,2 бали, це так званий “дуже високий результат” на рівні з показниками гімназії у Перемишлі. Такий рівень навчання належить до найвищих у державі.

Результати кінцевих екзаменів 2008 – 2009 н. р.

підтвердили професійність вчителів та старання учнів гімназії в Лігниці, вилившись у загальний бал 67,3 (дуже високий рівень) з обох складових цих екзаменів. Такий показник серед навчальних закладів був значно вищим за середній по місту Лігниця [6]. До того ж, майже всі випускники українських шкіл продовжують навчання у вищих школах.

Для прикладу, завдяки знанням здобутим у цьому українському ліцеї Мирослав Чех, – історик, колишній депутат Сейму РП, – після отримання атестату зміг стати студентом історичного факультету Ягеллонського університету в Кракові. Саме у стінах ліцею він сформувався як українець та пізнав, за його словами, “основи нашої культури, мови, релігії та історичні традиції” [3, 34].

В організаційному плані український освітній простір за останні роки не зазнав суттєвих змін: функціонують п'ять комплексів шкіл, працюють міжшкільні та міжкласні групи навчання у різних місцевостях Польщі. Учні опановують українську мову як у школах з українською мовою навчання, так і у двомовних школах. Проте, як складова функціонування польського суспільства українська громада, – а значить і українське шкільництво, – зазнає впливів економічного, соціологічного, демографічного та іншого характеру. Педагоги вибудовують свою діяльність відповідно до нових розпоряджень, програм, підручників, суспільних запитів тощо.

Лігницька школа співпрацює з Україною та іншими державами Європи. Поїздки на землю своїх предків почалися з 1989 р. Учнівські та вчительські делегації бувають у різних українських містах (Київ, Львів, Тернопіль, Трускавець, Галич, Почаїв, Бучач, Севастополь). Школа налагодила зв'язки з Тернопільським управлінням освіти, Дрогобицьким педагогічним ліцеєм, школами та освітянськими осередками м. Львова. Відвідують Комплекс і делегації з міст України [3, 26 – 29].

Директор Анна Гаврильчак-Маланчак наголошує на важливості співпраці Лігницького ліцею з іншими школами у Європі та участі у міжнародних проектах. Проекти дають змогу виховати дітей у відкритості до світу, діти, у свою чергу, пояснюють іноземцям, що означає бути українцем. На виїздах у рамках навчального року учні спільно розглядають проблеми, пізнають культуру інших народів, вдосконалюють навички спілкування англійською мовою. На черзі – новий партнерський проект зі школою у Німеччині [4, 4].

Національні та міжнародні проекти (“Фізика є цікава”, “Математика Реактивація”, “НЦК –

обмін молоддю”, “Школа доброзичлива середовищу”, “Orange для Землі”, “Comenius”) поглиблюють знання, розвивають навички, основні компетенції, дають можливість користуватися новими інформаційними технологіями та комп’ютерними програмами. Налагоджена співпраця і з вищими навчальними закладами – Вроцлавською політехнікою та Вроцлавським університетом.

Комплекс у Лігниці є важливим для української громади у Польщі. Вагомість функціонування цього шкільного закладу Марко Сирник окреслює тезою: “Значення IV Загальноосвітнього ліцею у Лігниці для української громади у Польщі було великим і незаперечним” [7], підтверджуючи її різними аспектами: навчальним, виховним, національним та релігійним.

Першим завданням було підготувати молоду українську інтелігенцію у інонаціональному середовищі. Діти із сіл і містечок приходили до школи з різним рівнем знань, різними вміннями, які треба було “вирівняти”. За час навчання учні вивчали і звикали читати та розмовляти українською мовою настільки, що польська ставала дедалі важчою для спілкування. Водночас, вдосконалившись в українській мові, водночас частіше читала польською.

У спілкуванні з учителями, вихователями, однолітками та під впливом самих обставин в учнів розвивалося відчуття – “нас багато”. Відкривався втрачений образ рідних земель. На формуванні свідомого українства позначилися і стосунки з місцевими мешканцями, і світські та виховні заходи, поїздки та концерти. Спілкування стимулювало думати, аналізувати, творити ієрархію цінностей. Так зростала свідомо українська молодь, формувалась особистість.

Українські релігійні свята – це теж внесок до виховання почуття спільноти і духовної сили. Відвідування греко-католиками та православними однієї церкви – незаперечний доказ єдності.

Серед вихованців ліцею багато професорів, науковців, викладачів, політичних, суспільно-культурних діячів, священиків, журналістів. На думку Ярослава Сирника, не менш важливим є те, що випускники у повсякденному житті продовжують традиції українства, ті, чії діти навчаються в українських школах [7]. Численні колишні вихованці ліцею продовжують збагачувати суспільно-культурні цінності.

Висновок. Українське шкільництво в Польщі від часу створення Українського суспільно-

культурного товариства (1956) забезпечує виконання визначального завдання – збереження української ідентичності в полікультурному середовищі. Цьому сприяли і демократичні перетворення, що сталися наприкінці ХХ ст. Переважна більшість дітей з українських родин, незважаючи на природні процеси асиміляції, охоплена різними формами навчання у загальноосвітніх школах, пунктах навчання української мови, гімназіях, ліцеях, а також здобуває освіту у вищій школі.

1. Грицьковян Я. *Методика вивчення української мови та літератури. Посібник для вчителів української мови в Польщі* / Ярослав Грицьковян. – Варшава, 1998. – 231 с.

2. *Комплекс загальноосвітніх шкіл № 4 у Лігниці. Монографія школи 1957 – 2007* / Ред. кол.: Калитка О., Височанська О, Демун-Павлице А. – Лігниця, 2007. – 45 с.

3. *Комплекс загальноосвітніх шкіл № 4 ім. Богдана-Ігоря Антоновича. Гімназія № 10 та Загальноосвітній ліцей № 4. Монографія школи 1957 – 2012* / Ред. кол.: Калитка О., Височанська О, Цинацевич-Мрочек Б., Бухта Б. – Лігниця, 2012. – 51 с.

4. Лоза П. *55-річчя alma mater українства / Павло Лоза // Наше слово. – Варшава, 2012. – № 43. – С. 1, С. 4.*

5. Сирник М. *Стан навчання української мови у Польщі після виселення 1947 року* / М. Сирник // *Українознавство. – 2005. – № 4. – С. 122 – 128.*

6. Сирник М. *Система вивчення української мови і літератури у Польщі в роках 2005 – 2009. Інтеграція вітчизняного і діаспорного досвіду* / М. Сирник [Електронне видання] / *Режим доступу: www.kolomyja.org/edupub/doc/syrnyk_01.doc*

7. Сирник Я. *Наша школа. 50 років лігницького ліцею* / Ярослав Сирник [Електронне видання] / *Режим доступу: www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/strony_ukr02/historia/monografia.doc*

8. Тима П. *Школа як візитівка української громади* // *Український альманах – 2013. – Варшава: Турса, 2013. – С. 82 – 94.*

9. Шагала Л., Зимомря М. *Педагогічний доробок Ярослава Грицьковяна: контекст українського шкільництва у Польщі* / Леся Шагала, Микола Зимомря. – Дрогобич: Посвіт, 2014. – 216 с., іл.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2014

